

שתי נקודות מבט על סכסוך ערבי-ישראלי: סקירת פירושי הצדדים

פרופ' נזריה סרגיי, IRIM, מולדובה, אי מייל: sergnazar@mail.ru
ד"ר סירוטה יוליה, מכללת כרמל, ישראל, אי מייל: jsirota1976@gmail.com
אלסייד סייד, סטודנט ללימודי דוקטורט, IRIM, מולדובה, אי מייל: sayedsay@hinuchm.k12.il.

תקציר : במאמר זה מבוצע ניתוח מקוצר של הערכות מומחים ישראלים וערבים לגבי הסכסוך הערבי-ישראלי. המחברים השתמשו בזכרונות אנשים ששיחקו תפקיד חשוב בחיים הפוליטיים-חברתיים בישראל. ניתן לחלק את עבודות המחקר לכלליות יותר, שמדברות בגדול על הנושא הנחקר, ומחקרים בעלי נושא ספציפי, שמנתחים היבטים ספציפיים של הנושא הנחקר. לאורך עשרות שנים הן אנשי פוליטיקה ישראלית והן אנשי מדע ניסו לשכנע את העולם בכך שחלק מהשטחים הערביים שסופחו לישראל לא היו אף פעם חלק ממדינה ערבית כלשהיא, אבל כן היו לאורך מאות שנים חלקים של ישראל הקדומה. אם כי בעולם המדעי הישראלי קיימת גם נקודת מבט מנוגדת, שאומרת כי עמדה ישראלית רשמית בעניין זה אינה חוקית. מומחים רבים בתחום המזרח התיכון מנתחים את כל הבעיות הקיימות באזור, סיבותיהן ואף פתרונות אפשריים.

מלות מפתח : סכסוך, פתרון בדרכי שלום, יחסים פלסטיניים-ישראליים, ישובים יהודיים, ירושלים.

ניתן לחלק את עבודות המחקר לכלליות יותר, שמדברות בגדול על הנושא הנחקר, ומחקרים בעלי נושא ספציפי, שמנתחים היבטים ספציפיים של הנושא הנחקר. פרסומים מסוימים נעשו על ידי משתתפי המאורעות עצמם (Dajan, 2003, Gercog, 1986) ועל ידי אנשי מינהל ישראלי מסוימים שהיו בזיקה ישירה עם קביעת כיוון מדיניות חוץ של מדינת ישראל כלפי המדינות מסביב ויחסיהן עם הפלסטינים (Sharon, Meir, 2015 Peres 1995). (Netanjahu 1996, 2001).

מקורות אלה מהווים זכרונות של נשיאים, סגני נשיא ובכירי יחסים בינלאומיים מטעם מדינת ישראל. אם כי אין בהם יותר מדי אובייקטיביות בהערכת נקודות שניתן לפרש באופן שונה ביחסים דו-צדדיים עם הפלסטינאים ועם מדינות ערביות שכנות, הם כן מאפשרים לעקוב אחרי התכונות של מדיניות החוץ והפנים ישראלית דרך המנטליות של נציגי שתי התרבויות. בראש ובראשונה, פרסומים אלה מכילים הרבה מידע, מעבירים את רוח התקופה ההיסטורית, אם כי הם בעלי אפי סובייקטיבי כמו שצינו לעיל, ושאיתם היא להוכיח את לגיטימיות פעולות המדיניות הישראלית בשטחים (תחת ויכוח) הערביים.

לאורך עשרות שנים, אנשי פוליטיקה ומדענים ישראלים ניסו לשכנע את אזרחי המדינה ואת העולם מסביב כי חלק מהאדמות הערביות שישראל סיפחה, כמו למשל החוף המערבי של נהר הירדן, לא היו אף פעם בתקופה החדשה חלק של איזושהי מדינה ערבית, ולעומת זאת כן היו חלק מישראל הקדומה תחת השם התנכי יהודה ושומרון, ולכן זה הוגן מבחינה היסטורית לכלול אותם בשטחה של ישראל המודרנית. לגבי רמת הגולן, הם מוכיחים כי שטח זה, שגם הוא היה חלק בלתי נפרד מישראל הקדומה, הועבר לסוריה שלא כחוק, ב-1923. תוך הסתמכות על המונח "חוסר ריבונות", השלטונות הרשמיים ונציגי המדע האקדמי הישראלי קוראים לשטחים

הפלסטיניים המסופחים "תחת ויכוח" (Skosyrev 2010 , Shamgar 1971: 262-266; Ayalon 2010: 157-160;) יחד עם זאת, בעולם המדע הישראלי קיימת גם נקודת מבט מנוגדת שגורסת כי העמדה הישראלית הרשמית בעניין זה אינה חוקית (Rabinovich 2007: 59-60, 121; Eldar 2007: 32-34; Benvenisti 2004: 3, 110; Pappe 2006: 59-60, 121;). בעשרות השנים האחרונות, הוציאו מחברים ישראלים לא מעט פרסומים מדעיים על היבטים שונים של המדיניות הישראלית. קודם כל, הדבר נוגע לאיתמר רבינוביץ (Rabinovich 1978; Rabinovich 2004;) (Rabinovich 2008) - איש שגרירות ישראלי, פרופסור להיסטוריה של המזרח התיכון באוניברסיטת תל אביב, פרופסור לשם כבוד של אוניברסיטת ניו יורק. בעבודתו "בין יוני לאוקטובר: המזרח התיכון בין 1967 ל-1973" הוא מנתח באופן יסודי, מדויק ומנומק את המאורעות שהתרחשו במזרח התיכון בין יוני 1967 לבין אוקטובר 1973. בעבודתו הבאה "ישראל והערבים 1948-2003" שגם היא מסתמכת על מסמכים רבים, המחבר פותח את כל מגוון הצדדים של היחסים בין ישראל למדינות ערב ועם הפלסטינאים בתקופה שבין השנים 1948-2003. בספרו "ישראל במזרח התיכון" מוצגים המסמכים החשובים ביותר של מדיניות הפנים והחוץ הישראלית בתקופה שבין 1948 לבין 2003. ההיסטוריה של האזור מתוארת על ידי מסמכים ישראלים וערביים בתחומי פוליטיקה, דיפלומטיה, כלכלה, תרבות, חוק ורקע חברתי. גם דעתם של הפלסטינאים על המאורעות שקרו מיוצגת בספר זה. בנוסף למסמכים הרבים, יש הערות והסברים.

חשיבות מוסרית-תפיסתית ניתן לייחס גם לאוסף מאמרים מדעיים - אקטואליים של הוגי דעות ישראלים בנושאי מפתח של החברה הישראלית המודרנית והסכסוך במזרח התיכון (Evrejskoe, 2008). זוהי עבודה על מדינה לאומית יהודית, על זכות היהודים למדינה עצמאית, על היחסים בין ישראל לערבים הפלסטינאים, על מאבק עם המחבלים ותפקיד צבא הגנה לישראל בחברה הישראלית. ניתן להפיק הרבה מידע מהפרסום של זאב גייזל (Gejzel, 2001). זהו תיאור מפורט ראשון של המערכת הפוליטית הישראלית, עקרונות ומכניזמים של התפקוד שלה, כפי שנבנו בתוך המערכת עצמה. הוצאה לאור של עבודה זאת נעשתה בזכות ניסיון אישי וידע נרחב של המחבר, שלאורך שנים רבות היה אישיות בולטת בזירה הפוליטית הישראלית.

סוג של המשך לפרסום הקודם הוא ספרו של היסטוריון מיכאל שטרנשיס "היסטוריה של מדינת ישראל" (Shterenshis, 2005). ספר זה מהווה היסטוריה מקורית ראשונה של ישראל בשפה הרוסית שנכתבה על ידי היסטוריון ישראלי. העבודה מתבססת על מסמכים מארכיבים של מסמכי מדיניות ויחסים בינלאומיים של מדינות שונות, הצהרות פוליטיות מפורסמות, מסמכי או"ם, דיווחי עיתונות, הצגות פומביות של אנשי דת, נאומים של צבא הגנה לישראל, משרד החוץ ומוסדות מדיניים אחרים של ישראל. כמו כן, המחבר השתמש בספרי זכרונות של אנשי פוליטיקה וצבא, דוחות הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה של ישראל, מסמכים רשמיים של מדינות ערב במזרח התיכון, זכרונות עדים ומשתתפי הארועים. מטרת הספר היא תאור מפורט ואמין של היסטוריית היצירה והפיתוח של ישראל המודרנית. הספר מקיף תקופת זמן של יותר ממאה שנה, אולם הדגש העיקרי נעשה על ההיסטוריה של ישראל מרגע הקמת המדינה והצהרת מגילת עצמאות. ההיסטוריה של המדינה מתוארת עד לתחילת המאה ה-XXI.

בנושא מדיניות החוץ של ישראל ויחסיה עם הפלסטינאים, חשובים מאוד הספרים של שמעון פרס (Peres 1994, 1995, Peres 1998), איש פוליטיקה ישראלי. העבודות שנכתבו רגע אחרי חתימת ההסכמים הישראליים-פלסטינאיים של שנות ה-1990, שבהם היה לפרס תפקיד חשוב, מלא תקווה של שינויים לטובה במצב הבינלאומי. פרס מייחס מקום חשוב לתוכנית רחבת היקף של שינויים פוליטיים, כלכליים וחברתיים באזור.

סוג של המשך לספרים של פרס הוא אוסף שיצא תחת עריכת חוקר ישראלי ידוע בשם א.ד. אפשטיין, האוסף מכיל מאמרים ומסמכים חשובים ביותר שמתייחסים למצב הסכסוך הישראלי-פלסטינאי ממש בתחילת המאה ה-XXI ולתוכניות שונות של פתרון הסכסוך, שהוצעו ב-2001-2004 (Programmy 2004). עבודתו של זאב

ולדימיר) חנין (Hanin 2006) מורכבת ממאמרים שלאורך שנת 2005 הופיעו באמצעי תקשורת ישראליים ורוסיים. מאמרים אלה מחולקים לנושאים. הספר מתאר תמונה בולטת ודינמית של התפתחות תהליכים פנים-מדיניים בישראל באחת מהתקופות הקשות ביותר שלה בהיסטוריה המודרנית. עבודה זו מתארת את רוח התקופה באופן מלא, שלא מוצאים לעתים קרובות בעבודות של רוב סוקרי הפוליטיקה והיסטוריונים.

חשוב להתייחס למאמרו של המדען וההיסטוריון הישראלי הידוע ארון שנייר "רישומי האיש הפסימי" (Shneer 2013: 181-190). במאמר זה, המחבר מציג את המצב העכשווי של יחסי הגומלין בין הישראלים לפלסטינאים ומגיע למסקנה העצובה כי לניגודים ביניהם אין פתרון שישיב את רצון כל הצדדים.

בעבודת המחקר על התיזה מצאו המחברים עניין מיוחד בספרו של שאול משעל, פרופ' בוועדה למחקרי המזרח התיכון במרכז מקמילאן, בשיתוף עם אברהם סלע, "החמאס הפלסטינאי: חזון, אלימות, קיום משותף" (Mishal 2006). המקוריות של עבודה זאת טמונה בכך שהמחברים שלה הם שני חוקרים יהודיים שחקרו את פעילות החמאס והדגימו כי היא למעשה ארגון חברתי ופוליטי, שמספק שרותים חברתיים רבים לפלסטינאים פשוטים אשר מגיב לפוליטיקה על ידי משא ומתן ותיווך. פרופ' משעל פרסם גם כמה ספרים בנושאי תנועה פלסטינאית לאומית, אסלאם, ותרבות ישראלית-ערבית פוליטית.

עוד שני מחברים ישראליים פרסמו שתי עבודות בנושא ההתיישבות בשפה הרוסית. העבודות מעניינות במיוחד כי נכתבו על ידי המתישבים, ומשקפות את נקודות המבט של תנועת ההתיישבות ומשתתפיה. בעבודות אלה, ניתן לראות מה תפקידם של יהודים דוברי רוסית בתנועת ההתיישבות הישראלית, ההיסטוריה שלו עד לתחילת המאה ה-XXI. למרות ששני מחברים אלה משתמשים בדרכים ושיטות שונות של ניתוח תנאים פוליטיים, אידיאולוגיים ואחרים להיווסדות תנועת ההתיישבות בשטחים המסופחים, בסופו של דבר שניהם מסיקים כי השטח ממערב לנהר הירדן הוא חלק בלתי נפרד מ"ארץ ישראל" מבחינה גיאוגרפית, היסטורית, כלכלית ועוד (Chernin 2010), ויתר על כן, הרובעים והשכונות של היהודים בירושלים המזרחית יהיו בעתיד תחת ריבונות ישראלית (Epshtejn 2006).

במחקרים ישראליים רבים מתוארות ונחקרות לעומק מלחמות ערביות-ישראליות. בתור התוקף, מוצגות בהם מדינות ערב, הסיפוח של שטחים מוצדק, ואילו בעיית הפלסטינאים מתוארת כבעיית פליטים. בעבודות אלה מופיע ניתוח מעמיק של הצלחות וכשלונות צבאות ישראל בחמש מלחמות וניתנות המלצות פרקטיות לצה"ל (Rabinovich 1978, Gercog 1986, Netan'jahu 1996, Gejzel' 2001, Dajan 2003, Cherchill' 2003, Morris 2011, Shterenshis 2005).

בספרות המדעית הישראלית ובזכרונות שיצאו לאור מתוארים בפירוט הן מאמצי היחסים הבינלאומיים שקדמו למלחמת 1967 שמטרתם היתה למנוע אותה (Diplomatija 2007), והן, מנגד, ניסיונות לגרום למלחמה (Ginor 2007), וגם מהלכים צבאיים מתוארים בעיון רב (Dajan 2003: 346-493, Oren 2002). בראש ובראשונה, כדאי להזכיר את הספרים של שגריר ראשון באו"ם ונשיא מספר 6 של מדינת ישראל (1983-1993) חיים הרצוג (Gercog 2004, Gercog 1986). ספרים אלה כוללים חומר על כל חמש המלחמות הערביות-ישראליות. הרצוג מציג בצורה מפורטת את המבט הישראלי על המלחמות של שנות 1948-1949, 1956 ו-1967. בנספחים יש מידע מפורט על כוחות צבא ישראליים ואלה של מדינות ערב. המחבר מציין כי נצחון חרוץ ב"מלחמת ששת הימים" (1967) לא הביא לישראל את ההצלחה הפוליטית הצפויה. מדינות ערב חידשו את הכוחות וב-1973 ניסו להדביק את הפערים, ולמרות שגם במלחמת "יום הכיפורים" ישראל זכתה, השלום במזרח התיכון עדיין לא היה יציב.

בנוסף, חשוב מאוד לציין את זכרונות המשתתפים במלחמות לעיל, הגנרלים משה דיין ושבתי טבת (Dajan 2003). משה דיין פיתח את תוכנית המתקפה הישראלית נגד המצרים ב-1956, כאשר היה בזמנו ראש המטה הכללי של צבא הגנה לישראל. הוא מתאר שב-29 לאוקטובר לשנת 1956 צבאות ישראליים התחילו את

המסע בן המאה שעות שלהם דרך חצי האי סיני לעבר תעלת סואץ. כמו כן, הוא מתאר בפירוט רב בזכרונותיו על תכנון וביצוע תוכנית סיני של 1956. אחת עשרה שנים לאחר מכן, הטנקים הישראליים שוב הרעישו את מדבר סיני. שבתאי טבת מדבר על הקרבות שהתנהלו ביוני 1967 בעבודתו "הטנקים של תמוז". המחבר, שהשתתף ב"מלחמת ששת הימים" עם גדוד הטנקים של האלוף טל, מתאר בורה ציורית וחיה את מהלך הפעולות הצבאיות, נותן ביטוי לאווירה של אחוות לוחמים ששררה אז בקרב חיילים ישראליים וקצינים ישראליים, בלי דרמטיות מיותרת.

גם הצד הערבי והערכתו מאוד מעניינים בתאור מלחמות ערביות-ישראליות: "רוב המחקרים הערביים בנושא זה הם בעלי אופי מוגבל, חד-צדדי. בגדול, המחברים נוגעים למלחמה אחת או כמה בצורה הכללית, ללא ניתוח הכרחי של יחסי גומלין ביניהן. לדעתנו, המחקרים שנערכו לוקים בחסר: אין בהם הערכה מציאותית של סיבות ותוצאות של מלחמות. חסרון חמור של מחקרים ערביים הוא הפרזת ההצלחות של צבאות ערב, התעלמות מטעויות ופספוסים שנעשו על ידי ההנהלה הפוליטית- צבאית במהלך המלחמות..

מחקרים לועזיים בנושא זה הם רבים ויותר אובייקטיביים מהערביים. יחד עם זאת, עם מטשטשים את הכיוון האגרסיבי של ישראלי, ולעתים אף מצדיקים אותו. הם לא מודים בכך שישראל תלויה באימפריאליזם, מגזימה באפקטיביות של פעולות הצבא הישראלי ומתעלמת מהישגי הערבים. מחברים מערביים.. לדעתנו, [מסיקים] מסקנות לא מדויקות" (Arabo 2008). עם זאת, המחבר לא לקח על עצמו את העבודה להראות מה אמורות להיות המסקנות.

מקורות ערביים הגזימו בהצלחות הצבאות הערביים במלחמות שהיו, לא מציינים או בקושי מזכירים המחבלים של הנהלה פוליטית-צבאית של מדינות ערב. חסר ניתוח הצלחות וכשלונות, וכתוצאה מכך אין מסקנות והמלצות מוצדקות ומנומקות (Altwaijri 2007, Abu Arafā 2017).

ברם, חייבים לציין כי מומחים בנושא המזרח התיכון מפלסטיין וממדינות ערב כן פותחים ומנתחים בעבודותיהם כמעט את כל הבעיות הקיימות באזור, סיבות ופתרונות אפשריים שלהן. קודם כל, הם נוגעים לבעייתיות פלסטינאית, היבטים שונים שלה וחיפוש פתרון לסכסוך ערבי-ישראלי: בעיות בטחון הפלסטינאים, משא ומתן להשגת שלום בעניין פליטים פלסטינאיים, שאלת הסטטוס של ירושלים, היבט בינלאומי של הקמת מדינת פלסטיין, דעות אנשי האסלאם הפלסטינאים בנוגע להסכם בין ישראל לפלסטיין בשנות ה-1990, בחירות כוללות ראשונות בפלסטיין, מדיניות פנים וחץ של שלטונות פלסטיין אחרי מותו של עראפת, יחסי גומלין בין חמאס לאו"ם לפני ואחרי "האביב הערבי", יחסים בין חמאס לעולם החיצוני, בעיית הגירה פלסטינאית, בעיית מחבלים במזרח התיכון המודרני, חוקרים את הסכסוכים העיקריים במדינות ערב בתחילת המאה ה-XXI, חוקרים את תופעת "האביב הערבי" ואחרים (Al-Jarbawi 1994; Khalidi 1995; Ghanem 1996; Gambill 1998; Muslih 1999; Asad 2003; Ismail 2007; Barrari 2009; Ben-Ami 2010; Ganim 2010; Fituni 2012; Tuastad 2013; Zaul' 2013; Al'-Shaer 2017). באופן טבעי, רוב המחקרים האלה הם בעלי אופי ביקורתי אנטי-ישראלי.

חשוב להדגיש כי מחברים ערביים מסויימים לא הכירו בעבר וגם לא מכירים היום בזכות קיום של מדינת ישראל (Abu, Saleh 2012, Nofal 2007, Rahal 2007, Zabib 2007, Hamdan 2000, Abdul 1981, Arif 1951), במובן זה, הערכות של נתניהו מאוד חשובות. בניתוח סיבות לניגודים של ערבים לישראלים במזרח התיכון, נתניהו טוען: "הסכסוך הערבי הישראלי מושרש עמוק לא בבעיית הפליטים שנוצרה כתוצאה מאלימות ערבית ב-1948 ולא ב"לקיחת זכות הגדרה עצמית" מהפלסטינאים. הסיבה האמיתית של הסכסוך היא סירוב עקש של ערבים להכיר בזכות קיום של ישראל בתוך כל גבולות" (Netan'jahu 1996). ככל הנראה, הוא מגזים, כי הרי גם מצרים, וגם ירדן הכירו במדינת ישראל.

אנשי חקר פוליטיקה והיסטוריונים ערביים בכלל ופלסטינאים בפרט, כשדנים בנושא מדיניות התיישבות ישראלית, הינם בעלי אותה גישה תפיסתית שגורסת כי החוף המערבי של נהר הירדן, עזה ורמות הגולן סופחו על ידי ישראל, ולכן כל ניסיון של ישראלים להתבסס בשטחים אלה נתפס כלא לגיטימי ומנוגד לחוק הזכויות הבינלאומיות. פעילות של צירת ישובים יהודיים מקבלת תווית "מדיניות סיפוח קולוניאלית" (Al-Jamal, 1950), (Saleh, 2012, Barrari, 2009, Ismail, 2007, Altwajiri, 2007, Asad, 2003, Muhamed, 2001, Karadavi, 1998, Monah, 2017, Dahshan, 2017, Al-Shaer, 2017, Abu Arafah, 2017, Rahal, 2007).

עניין מיוחד הוא עמדת מחברים ערביים בעניין תפקיד ארצות הברית בתהליך הסדר שלום במזרח התיכון. חוקרים ערביים, למשל, מציינים את הסיבות לכשלון מאמצים בינלאומיים של ארה"ב (Halaf, Al-Vadia, 2013), (Baderey, 2018, Monah, 2017, Zagovor, 2015, 2011:193-196). למשל, פרופסור לשעבר של אוניברסיטת מסצ'וסטס נ.ח. ארווי (זכורנו לברכה) שהוא מומחה למדיניות במזרח התיכון, מדיניות חוץ של ארה"ב במרוח התיכון וזכויות האדם, בספרו "הסוחר השקרן: תפקיד ארה"ב בישראל ופלסטיין" טען כי יוזמות בינלאומיות של וושינגטון במזרח התיכון מבוססות על שלילת זכויות פלסטינאים. לדעתו, ברית אסטרטגית בין ארה"ב לישראל שוללת את התפקיד של מתווך ישיר בשביל הבית הלבן. כמו כן, ארווי מציין כי "מונופול דיפלומטי" של ארה"ב כמתווך בחיפוש דרכי שלום במזרח התיכון משמשת אך ורק לטובת מימוש מטרות ישראל. האמריקאים, לדעתו, מגנים על ישראל מלחץ בינלאומי ומאפשרים לממשלת ישראל להפר את ההסכמים שכבר הושגו. הוא אף הניח כי דיפלומטיה אמריקאית היא בעלת אופי אנטי-פלסטינאי (Posrednichestvo <https://www.posrednichestvo.com>).

ושבו, כשמעריכים את עמדת הערבים ו"שורשי השנאה שלהם לישראל", חשוב להתייחס לדעתו של ב. נתניהו. כשמנתחים סיבות לניגודים בין ערבים לישראל במזרח התיכון, הוא מעמיד במקום הראשון את הדת, ואף כותב על דיכוי יהודים על ידי ערבים, בן מאות שנים: "יהודים היו קבוצה יחידה שהצליחה להילחם בדיכוי ערבי וליצור מדינה עצמאית משלה. יתר על כן: יהודים ביססו את הריבונות שלהם ממש בלב "העולם הערבי"; הם חילקו מרחב עצום שהיה תחת שליטת ערבים, לשני חלקים- מערבי (באפריקה הצפונית) והמזרחי (באסיה, מסופוטמיה וחצי האי הערבי)" (Netanjahu, 1996).

מיוחד במינו הוא האוסף "סכסוך פלסטינאי – ישראלי. שתי נקודות מבט" (Kon-Sherbok, 2002). בספר זה, המחברים מנסים לתת תשובה לשאלות הקשורות לסכסוך הפלסטינאי-ישראלי וסיבותיו, בשאיפה להבין האם ניתן לפתור את הסכסוך ולהשיג שלום. העבודה מציגה את נקודות מבט הן של ישראלים והן של פלסטינאים, והינה פרי שיתוף פעולה של חוקר יהודי וחוקר פלסטינאי, שדעות ומבטים שלהם במספר נושאים נפרדים לגמרי. הספר "מלחמות ערבים-ישראלים: מבט ערבי" מציג לראשונה לקורא דובר הרוסית את המבט הערבי על הסכסוך הערבי-ישראלי. מחקר מיוחד זה מסתמך על עדויות אלופים וקצינים ערביים שלמדו באקדמיות צבאיות בברית המועצות. קיצוניות הדעות ומכוונות קשוחה ועקשת נגד ישראל עוזרים לא רק לחוש את "רוח התקופה", אלא גם לתאר את עומק הסכסוך במזרח התיכון, שהתחיל מיד אחרי מלחמת העולם השנייה ונמשך עד עצם היום הזה. למשל, כבר במבוא המחברים בלי שום פשרות מציינים את ה"אשמים היחידים" של כל בעיות המזרח התיכון: "סיבה עיקרית לסכסוך הינה בעיית הפלסטינאים, שנוצרה כשהציונים גירשו את רוב העם הערבי של פלסטין מהאדמות הטבעיות שלו ולקחו לו את הזכויות הלאומיות שלו, קודם כל זכות הגדרה עצמית והקמת מדינה עצמאית. סיבה אחרת לסכסוך היא המדיניות התוקפנית והמספחת של ישראל ביחסים שלה עם מדינות ערב". סיבה נוספת של אי מציאת פתרון, כפי שבטוחים המחברים, היא מדיניות ארה"ב במזרח התיכון (Arabo, 2008). ושוב, בניגוד לדעה הערבית, נציג את הדעה של ב. נתניהו לגבי מהות העניין הפלסטינאי. הוא לא מסכים כי בעייה זו היא בסיס חוסר היציבות במזרח התיכון: "תעמולה ערבית הצליחה לשכנע את העולם, כי הבעיה הפלסטינאית

כביכול – הגורם העיקרי לחוסר יציבות במזרח התיכון... שרשרת טיעוני תעמולה נראית כך: כל הצרות של המזרח התיכון נובעות מבעיית הפלסטין, שהיא סיפוח אדמות פלסטיניות על ידי ישראל. אי לכך, רק הפסקת "סיפוח ישראלי" יכולה לשים קץ לאי יציבות במזרח התיכון (Netanyahu 1996). ככל הנראה, הוא צודק בעניין זה, כי כמו שהדגימו מאורעות של תחילת המאה ה-XXI, רוב הבעיות שהתעוררו באזור לא היו קשורות כלל וכלל לבעיית המתוארת לעיל.

"הציונים", לדעת הערבים, אחראים גם לפרוץ על חמשת המלחמות בין ערבים לישראלים: "מדיניות סיפוח של הציונים מהווה סיבה של פרוץ מלחמות בין ערבים לישראלים" (Arabo 2008). לסיכום, בתהליך עבודה על המאמר, המחברים עיינו בעבודות חוקרי פוליטיקה, היסטוריונים, פוליטיקאים ישראליים וערביים. המחברים השתמשו בזכרונות אנשים ששיחקו תפקיד חשוב בחיים פוליטיים-חברתיים של ישראל. במאמר זה, מציגים המחברים את ניתוח דעות החוקרים הן ממוצא ישראלי והן ממוצא ערבי.

ביבליוגרפיה

Al-Jarbawi 1994 – Al-Jarbawi Ali. The Position of Palestinian Islamists on the Palestine-Israel Accord // The Muslim World, January-April 1994. V. 84, Nr.1-2.

Asad 2003 – Asad A.R. Revisiting Israeli-Palestinian Peace Negotiations on the Palestinian Refugee Problem 1991-2000. Ghent University, 2003.

Ayalon 2010 – Ayalon D. Israel's Right in the „Disputed” Territories // The Wall Street Journal, 30.01.2010.

Barrari 2009 – Barrari H. The Middle East Peace by Piece: The Quest for a solution to the Arab-Israeli Conflict. Amman, 2009.

Ben-Ami 2010 – Ben-Ami S. The Middle East Hair's Trigger // Daily News, 5.03.2010.

Benvenisti 2004 – Benvenisti Y. The International Law of Occupation. Oxford, Princeton University Press, 2004. 345 P.

Eldar 2007 – Eldar A., Zertal I. Lords of the Land: The War for Israel's Settlements in the Occupied Territories, 1967-2007. New York, Nation Books, 2007.

Gambill 1998 – Gambill G.C. The Balance of Terror: War by Other Means in the Contemporary Middle East // Journal of Palestine Studies: A Quarterly on Palestine Affairs and the Arab-Israeli Conflict, Autumn 1998. V. 28, Nr.1. P. 51-66.

Ganim 2010 – Ganim A. Palestinian Politics after Arafat: A Failed National Movement // Indiana Series in Middle East Studies. Bloomington and Indianapolis, Indiana University Press, 2010. 208 P.

Ghanem 1996 – Ghanem A. Founding Elections in a Transitional Period: The First Palestinian General Elections // *The Middle East Journal*, Autumn 1996. V. 50, Nr.4. P. 513-529.

Ginor 2007 – Ginor I, Remez G. Foxbats over Dimona: The Soviets' Nuclear Gamble in the Six-Day War. New Haven, Yale University Press, 2007. 304 P.

Ismail 2007 – Ismail L. Demographic Profile of Palestinian Migration. Paper Prepared for the Migration and Refugee Movements in the Middle East and North Africa The Forced Migration & Refugee Studies Program. The American University in Cairo, Egypt, October 2007.

Khalidi 1995 – Khalidi A.S. Palestinian Security Concerns. Security in a Final Middle East Settlement... // *International Affairs*, January 1995. V. 71, Nr.1. P. 1-18.

Kretzmer 2002 – Kretzmer D. The Occupation of Justice: The Supreme Court and the Occupied Territories. New York, State University of New York Press, 2002. 71 P.

Mishal 2006 – Mishal S., Sela A. The Palestinian Hamas: Vision, Violence, and Co-existence. New York, Columbia University Press, 2006. 244 P.

Muslih 2000 – Muslih M. The Foreign Policy of Hamas. New York, Columbia University Press, 2000. 244 P.

Oren 2002 – Oren M. Six Days of War: June 1967 and the Making of the Modern Middle East. Oxford, Oxford University Press, 2002. 482 P.

Pappe 2006 – Pappe I. The Ethnic Cleansing of Palestine. Oxford, Oneworld Publications, 2006. 320 P.

Peres 1995 – Peres S. Battling for Peace: A Memoir. New York, Random House, 1995. 350 P.

Peres 1998 – Peres S., Littell R., Gil A. For the Future of Israel. Baltimore, The John Hopkins University Press, 1998. 240 P.

Rabinovich 2008 – Rabinovich I. Israel in the Middle East: Documents and Readings on Society, Politics, and Foreign Relations, Pre-1948 to the Present. The Tauber Institute for the Study of European Jewry Series. Boston, Brandeis University Press, 2008.

Rabinovich 2004 – Rabinovich I. Waging Peace. Israel and the Arabs 1948-2003. Princeton, Princeton University Press, 2004. 336 P.

Rabinovich 1978 – Rabinovich I., Shaked H. From June to October: The Middle East Between 1967 and 1973. New Brunswick, New Jersey, Transaction Books, 1978.

Shahak 1994 – Shahak I. Jewish History, Jewish Religion. London, Pluto Press, 1994. 127 P.

Shamgar 1971 – Shamgar M. The Observance of International Law in the Administered Territories // *Israel Yearbook of Human Rights*. Tel Aviv, Tel Aviv University, 1971. V. 1.

Sharon 2001 – Sharon A., Chanoff D. *Warrior: An autobiography*. New York, Simon and Shuster, 2001. 592 P.

Tuastad 2013 – Tuastad D. *Hamas – PLO relations before and after the Arab spring* // *Middle East Policy*. 2013. V. 20. Nr.3. P. 86-98.

Al'-Shaer 2017 – Al'-Shaer Rami Mohammed. *Aktual'nye problemy Blizhnego Vostoka* // *Mezhd. zhizn'*, 2017, №8 // <https://interaffairs.ru/jauthor/material/1903> (accessed: 11.02.2018).

Arabo 2008 – *Arabo-izrail'skie vojny: arabskij vzgljad*. Moskva, JAuza: JEksmo, 2008. 480 S. // <https://coollib.com/b/173420/read#t2> (accessed 02.08.2018).

Gejzel' 2001 – Gejzel' Z. *Politicheskie struktury Gosudarstva Izrail'*. Moskva, IIIiBV, 2001. 393 S.

Gercog 2004 – Gercog Haim. *Arabo-izrail'skie vojny 1967-1973*. Moskva, Ast, 2004. 416 S.

Gercog 1986 – Gercog Haim. *Arabo-izrail'skie vojny. ot Vojny za nezavisimost' do Livanskoj kampanii*. T. 1. London, Nina Karsov, 1986. 306 S.

Dajan 2003 – Dajan M., Tevet Sh. *Arabo-izrail'skie vojny 1956, 1967: Dnevnik Sinajskoj kompanii*. Tanki Tammuza. Moskva, Izografus, JEKSMO, 2003. 504 S.

Evrejskoe 2008 – *Evrejskoe gosudarstvo v nachale HHI veka*. Antologija sovremennoj izrail'skoj obshhestvenno-politicheskoj mysli / Pod red. A. Epshtejna. Ierusalim-Moskva, Gesharim-Mosty kul'tury, 2008. 424 C.

Zaul' 2013 – Zaul' A. *Mezhdunarodnyj aspekt sozdaniya gosudarstva Palestina* // *Vestnik MGIMO-Universiteta*, 2013, №1. S. 76-82.

Kon-Sherbok 2002 – Kon-Sherbok Den, jel'-Alami Daud. *Palestino-izrail'skij konflikt. Dve tochki zrenija*. Moskva, Grand, 2002. 320 S.

Meir 2015 – Meir G. *Moja zhizn'*. Avtobiografija. Izrail', Mosty kul'tury, Gesharim, 2015. 488 S.

Morris 2011 – Morris Benny. *Righteous Victims. A History of the Arab-Israeli Conflict, 1881-1999*. New York, Knopf, 2011. 800 R.

Netan'jahu 1996 – Netan'jahu B. *Mesto pod solncem*. Ierusalim, Asociacija «Alija za JErec-Israjel'», 1996 // <http://jhistory.nfurman.com/zion/netanjahu.htm> (accessed: 21.02.2019).

Peres 1994 – Peres Sh., Arie N. *Novyj Blizhnij Vostok*. Moskva, Progress, 1994. 239 S.

Posrednichestvo https – *Posrednichestvo amerikanskih diplomatov v uregulirovanii blizhnevostochnogo konflikta* // <https://studproject.com/mideast/usmediation/> (accessed: 12.04.2018).

Programmy 2004 – Programmy uregulirovanija palestino-izrail'skogo konflikta: Tri goda posle peregovorov v Kemp-Djevide i Tabe: Sb. statej i dokumentov / Pod red. A.D. Epshtejna. Moskva, IIIiBV, 2004. 195 S.

Skosyrev 2010 – Skosyrev A.V. Izrail' i dvuh-gosudarstvennoe reshenie blizhnevostochnogo konflikta // Vestnik MGIMO-Universiteta, 2010, №5. S. 152-162.

Fituni 2012 – Fituni L.L. «Arabskaja vesna»: transformacija politicheskikh paradig v kontekste mezhdunarodnyh otnoshenij // Mirovaja jekonomika i mezhdunarodnye otnoshenija. 2012. №1. S. 3-14.

Halaf 2011 – Halaf H.M. Strategija USA na Blizhnem Vostoke: retrospektivnyj analiz // Vestnik Voronezhskogo Universiteta, 2011, №2. S. 193-196.

Hanin 2006 – Hanin V. Vokrug razmezhevanija: Obshhestvo i politika Izrailja v 2005 godu. Moskva, In-t Blizhnego Vostoka, 2006. 182 S.

Chernin 2010 – Chernin V. Blizhnevostochnyj frontir. Izrail'skoe poselenchestvo: istorija i sovremennost'. Ierusalim, izd. Mosty kul'tury Gesharim, 2010. 290 S.

Cherchill' 2003 – Cherchill' R. i U. Shestidnevnaia vojna. Ierusalim. Bibliotea Alija, 2003. 320 S.

Shneer 2013 – Shneer A. Zametki pessimista // Relații Internaționale Plus. Revistă științifico-practică. 2013, Nr.2. R. 181-190.

Shterenshis 2005 – Shterenshis M. Istorija gosudarstva Izrail' 1896-2002. Gerclija, ISRADON, 2005. 720 S.

Epshtejn 2006 – Epshtejn A. Protivorechivye tendencii razvitija evrejskikh poselenij na kontroliruemyh Izrailem territorijah v uslovijah neuregulirovannosti ih politiko-juridicheskogo statusa // Analiticheskie doklady NKSMI-MGIMO(U). Vostochnyj Ierusalim i Zapadnyj bereg reki Jordan; vozmozhnye parametry uregulirovanija. M., aprel' 2006. Vyp. 3(8). S. 29-56.

Diplomatija 2007 – למלחמת שקדמו האירועים של והמציאות המיתוסים: העימות בצל דיפלומטיה. זכי שלום. 2007 (Zaki P. Diplomatiya v teni konflikta: mify i real'nost' sobytij, predshestvovavshih Shestidnevnoj vojne. Tel'-Aviv: Izdatel'stvo Ministerstva oborony, 2007).

Abu Arafa 2017 – 1987-2015. المقدس بيت في الاسرائيلي للاحتلال الفلسطيني المقاومة ، خالد ، عرفه ابو (Abu Arafa Haled. Palestinskoe soprotivlenie izrail'skoj okkupacii v Ierusalime 1987-2015 gg. Bejrut, Zajtuna Centr issledovanij i konsul'tacij, 2017).

2017 الفارابي، دار: بيروت. الاحتلال من عام 1948 الى اليوم في الشرق في الدولية السياسة انس، الراهب، – *Monah 2017* (Monah, kop'e, mezhdunarodnaja politika na Blizhnem Vostoke, sto let okkupacii. Bejrut, Dar al'-Farabi, 2017).

للبحاث العربي المركز: بيروت. الدولية الازمات واداره المتحده الولايات سياهه عباد، التامر، – *Zagovor 2015* (Zagovor rabov, politika SShA i upravlenie mezhdunarodnymi krizisami. Bejrut, Arabskij centr issledovanij i politicheskikh issledovanij, 2015).

الزيتونه مركز: بيروت. والمستقبل التحديات والغرب الاسلامي العالم العزيز، عبد التويجري، – *Altwaijri 2007* (Altwaijri Abdul Aziz, islamskij mir i Zapad brosjut vyzov i budushhee. Bejrut, Nauchno-issledovatel'skij centr Zajtuna, 2007).

2017 والاستشارات، للدراسات الزيتونه مركز: بيروت. اسرائيل نقاضي كيف. سعيد الدهشان، – *Dahshan 2017* (Dahshan S. Kak podat' v sud na Izrail'. Bejrut, Centr issledovanij i konsul'tacij Zajtuna, 2017).

2001 حزم، ابن دار: بيروت. المسلمين هولوكوسن محمد، الركن، – *Muhamed 2001* (Muhammed U. Muslim Holokuzen. Bejrut, Dom Ibn Hazma, 2001).

1951 المعارف، دار: القايره. القدس تاريخ عارف، العارف، – *Arif 1951* (Arif Aref. Istoriya Ierusalima. Kair, Dar Al' Maarif, 1951).

الوفاء، دار: المنصوره. فلسطين في حق لليهود ليس. جمعه رفعت محمد وفاء جمال، الهادي، عبد – *Abdul 1981* (Abdul Hadi Dzhamaal, Vafaa Refaat Dzhuma. Evrei ne imejut prav na Palestinu. Mansura, Dar al'-Vafaa, 1981).

1998 احضان، مسلم كل قصصية القدس يوسف، القرضاوي، – *Al-Karadavi 1998* (Al'-Karadavi JUsof. Ierusalim – jeto istorija kazhdogo musul'manina. Ahad, 1998).

مركز: بيروت. 2001-2011 الفلسطينيه القضية تجاه الامريكه الخارجيه السياسه احمد، الواديه، – *Al-Vadia 2013* (Al'-Vadija Ahmed. Amerikanskaja vneshnjaja politika v otnoshenii palestinskogo dela, 2001-2011 gg. Bejrut, Centr issledovanij i konsul'tacij Zajtuna, 2013).

1950 الوفاء، دار: المنصوره. المقدس بيت الى الطريق معد، مسعود، جمال، – *Jamal 1950* (Jamal Masud Maad. Doroga v Ierusalim. Mansura, Dar al'-Vafa, 1950).

2000 مدبولي، مكتبه: القايره. اسرائيل...اولا فلسطين جمال، حمدان، – *Hamdan 2000* (Hamdan Dzhamaal. Palestina v nachale... Izrail'. Kair, Biblioteka Medbuli, 2000).

2007 ، البدايه دار: عمان. التلمود واكذوبه اليهود حقيقه بين فلسطين احمد، رحال، – *Rahal 2007* (Rahal Ahmed. Palestina mezhdu nastojashhimi evrejami i Talmudom. Amman, Dar Al'-Bedaj, 2007).

2007 الهادي، دار: بيروت. لليهود الحقيقي التاريخ نجيب، زبيب، – *Zabib 2007* (Zabib Nagib. Nastojashhaja istorija evreev. Bejrut, Dar El' Hadi, 2007).

الزيتونه مركز: بيروت. المعاصره وتطوراتها التاريخيه حلفياتها الفلسطينيه القضييه محسن، صالح، – *Saleh 2012* –
للدراسات والاستشارات، 2012 (Saleh Mohsen. Palestinskaja problema, istoricheskie sojuzy i
sovremennye sobytija. Bejrut, Centr issledovanij i konsul'tacij Zajtuna, 2012).

دار: بيروت. الامريكه المتحده للولايات الكبرى الاستراتيجيات: العظمى القوه دروب كرار، لبيديري، – *Baderey 2018* –
الرافدين، 2018 (Baderej Karrar. «Kapli velikoj derzhavy: velikie strategii dlja Soedinennyh SHtatov
Ameriki». Bejrut, Dar al'-Rafidejn, 2018).

والاستشارات، للدراسات الزيتونه مركز: بيروت. العربي الوطن تفتيت في اسرائيل دور احمد، نوفل، – *Nofal 2007* –
2007 (Nofal Ahmed. Rol' Izrailja v razdroblennosti arabskogo mira. Bejrut, Centr issledovanij i
konsul'tacij Zajtuna, 2007).